

Date: 11th February-2026

SINF RAHBARINING TA'LIM-TARBIYA JARAYONIDA SAMARALI
FAOLIYAT YURITISHNING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI

Boltaboyeva Umida Sobitxonovna

NamPI magisranti

Annotatsiya. Ushbu maqola maktabda sinf rahbarining ta'lim-tarbiya jarayonida samarali faoliyat yuritishning ilmiy-pedagogik asoslarini o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda sinf rahbarining kompetensiyalari, pedagogik uslublari va o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, samarali faoliyatni ta'minlash shartlari va metodik tavsiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: sinf rahbari, pedagogik faoliyat, ta'lim-tarbiya, samaradorlik, kompetensiya
Abstract. This article is devoted to studying the scientific and pedagogical foundations of effective classroom leadership in the educational process. The study analyzes the competencies and pedagogical methods of classroom teachers and their influence on students' social and moral development. Conditions for ensuring effective activity and methodological recommendations are also proposed.

Keywords: class teacher, pedagogical activity, education and upbringing, effectiveness, competence

Аннотация. В статье исследуются научно-педагогические основы эффективной деятельности классного руководителя в образовательном процессе. Анализируются компетенции и педагогические методы классного руководителя, их влияние на социально-нравственное развитие учеников. Также предложены условия обеспечения эффективной деятельности и методические рекомендации.

Ключевые слова: классный руководитель, педагогическая деятельность, образование и воспитание, эффективность, компетенция

Kirish. Ta'lim-tarbiya jarayonida sinf rahbarining roli jiddiy ahamiyatga ega. U o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishga va pedagogik muhitni tashkil etishga mas'uldir. Ilmiy adabiyotlar sinf rahbarining samarali faoliyati uning kompetensiyasi, pedagogik mahorati va innovatsion yondashuvlariga bog'liq ekanligini ko'rsatadi. Bugungi kunda maktab ta'limi sifatini oshirish va o'quvchilarda ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirish maqsadida sinf rahbarining faoliyatini ilmiy asosda tizimlashtirish dolzarb masalalardan biridir. Shu sababli, maqolada sinf rahbarining ta'lim-tarbiya jarayonida samarali faoliyat yuritishining ilmiy-pedagogik asoslari, uning pedagogik kompetensiyalari va samaradorlikni ta'minlash shartlari tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi — sinf rahbarining pedagogik faoliyatini samarali tashkil etish mexanizmlarini aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqot quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- ✓ Sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari va ularning ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyatini aniqlash;
- ✓ Samarali faoliyatni ta'minlash shartlarini tahlil qilish;

Date: 11th February-2026

✓ O'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishiga sinf rahbarining ta'sirini o'rganish;

✓ Ilmiy asoslangan metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Adabiyotlar tahlili. Sinf rahbarining ta'lim-tarbiya jarayonidagi faoliyati bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilganda, bir nechta asosiy yo'nalishlar ajralib turadi. Birinchidan, sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari tadqiqotlarning markaziy mavzusi hisoblanadi. Smith (2018) va Johnson (2019) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, sinf rahbarining samarali faoliyati uning professional bilimlari, pedagogik mahorati, kommunikatsion ko'nikmalari va muammolarni hal qilish qobiliyati bilan bevosita bog'liq. O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar (Karimov, 2020; Usmonova, 2021) sinf rahbarining pedagogik va tashkiliy kompetensiyalarining o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishida muhim rol o'ynashini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, kompetensiyalarning faqat nazariy bilimlardan iborat emasligi, balki amaliy pedagogik yondashuv va o'quvchilar bilan muloqot qilish qobiliyati bilan mustahkamlanishi ta'kidlangan.

Ikkinchi yo'nalish — samarali boshqaruv va pedagogik uslublar. Harris va Lambert (2017) tadqiqotlariga ko'ra, sinf rahbarining boshqaruv uslubi (demokratik, situatsion yoki hamkorlikka asoslangan) o'quvchilarning faolligi, dars jarayonining sifatli o'tishi va jamoaviy ish samaradorligini belgilaydi. O'zbekiston maktablarida olib borilgan kuzatuvlar (Raximov, 2019) sinf rahbarining individual yondashuv va hamkorlik asosida ishlash usullari samarali natijalar berishini ko'rsatgan. Shu bilan birga, pedagogik uslublar va boshqaruv metodlari sinfdagi ijobiy psixologik muhitni yaratishda, o'quvchilarning o'zini erkin ifoda etishiga yordam berishda muhim ahamiyatga ega.

Uchinchidan, sinf rahbarining faoliyati o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq. Ahmedova (2020) va Tursunov (2021) tadqiqotlarida sinf rahbarining ma'naviy qadriyatlarni shakllantirish, altruistik fazilatlarni rivojlantirish va jamoaviy ishga jalb qilishdagi roli alohida ta'kidlangan. Shu bilan birga, ilmiy manbalar samarali pedagogik faoliyat shartlari sifatida aniq maqsadlar, individual yondashuv, kommunikatsion ko'nikmalar va innovatsion metodlarni ajratadi (Brown, 2018). Bu esa sinf rahbarining nafaqat akademik, balki ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishga ham e'tibor qaratishi lozimligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili shuni isbotlaydiki, sinf rahbarining samarali faoliyati pedagogik kompetensiya, boshqaruv uslubi va o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishiga ta'sir orqali shakllanadi. Shu asosda, maktablarda sinf rahbarining faoliyatini yanada samarali qilish uchun kompetensiyalarni muntazam rivojlantirish, innovatsion pedagogik usullarni qo'llash va o'quvchilarning ijtimoiy-faoliyatini qo'llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot sinf rahbarining ta'lim-tarbiya jarayonida samarali faoliyat yuritishini o'rganishga qaratilgan bo'lib, **deskriptiv-analitik va korrelyatsion-tahliliy yondashuv** asosida olib borildi. Tadqiqot obyekti maktabdagi sinf rahbarining pedagogik faoliyati bo'lsa, predmeti uning kompetensiyalari va samarali faoliyatni ta'minlash shartlari hisoblanadi. Ma'lumotlarni yig'ish uchun uch asosiy usul qo'llanildi: **so'rovnomalar, intervyular va hujjatlarni tahlil qilish.** So'rovnomalar 5–9-sinf

Date: 11th February-2026

o'quvchilari va sinf rahbarlariga mo'ljallangan bo'lib, ular sinf rahbarining dars va tarbiyaviy faoliyatining samaradorligini baholashga xizmat qildi. Shuningdek, 10 ta sinf rahbari bilan **chuqurlashtirilgan intervyular** o'tkazilib, ularning pedagogik yondashuvlari, boshqaruv uslublari va o'quvchilarga ta'siri o'rganildi. Hujjatlarni tahlil qilish orqali maktabning pedagogik rejasi, o'quv dasturlari va o'quvchilarning rivojlanish bo'yicha hisobotlari o'rganildi. Olingan ma'lumotlar **sifatli va sonli tahlil usullari** yordamida qayta ishlandi. Intervyular mavzularga kodlandi, so'rovnoma natijalari esa SPSS dasturida deskriptiv statistika va korrelyatsion tahlil yordamida baholandi. Tadqiqot davomida barcha ishtirokchilardan rozilik olindi va ularning shaxsiy ma'lumotlari maxfiylik ta'minlandi. Shu metodologiya yordamida sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari, boshqaruv uslublari va o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishiga ta'siri tizimli ravishda aniqlanib, samarali faoliyatni ta'minlashning ilmiy asoslari belgilandi.

Natijalar va Muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari va boshqaruv uslublari o'quvchilarning akademik yutuqlari, ijtimoiy ko'nikmalari va ma'naviy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. So'rovnoma natijalariga ko'ra, o'quvchilarning 72 foizi sinf rahbarining dars va tarbiyaviy faoliyati ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir qilganini bildirgan. Shu bilan birga, intervyu orqali sinf rahbarlari o'z faoliyatida demokratik va situatsion boshqaruv uslublari qo'llash samarali natijalar berishini ta'kidlagan. Ularning fikricha, individual yondashuv, o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos metodlarni qo'llash o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va tarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirishga yordam beradi.

Muhokama natijalari adabiyotlar tahlili bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular sinf rahbarining kompetensiyalari, boshqaruv uslublari va pedagogik yondashuvlarining samarali faoliyatni ta'minlashda muhim ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, natijalar sinf rahbarining faqat akademik bilim berish bilan cheklanmasligi, balki o'quvchilarning ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga ham e'tibor qaratishi zarurligini ko'rsatadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, demokratik boshqaruv uslublari va individual yondashuv asosida faoliyat yurituvchi sinf rahbarlari o'quvchilarning jamoaviy ishga jalb qilinishini, o'zini erkin ifoda etishini va tarbiyaviy maqsadlarning samarali amalga oshirishini ta'minlaydi.

Shuningdek, intervyular va hujjatlar tahlili sinf rahbarining innovatsion pedagogik usullarni qo'llashi va o'quvchilar bilan samarali muloqot olib borishi faoliyat samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatdi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, maktablarda sinf rahbarining faoliyatini tizimli baholash, kompetensiyalarini rivojlantirish va pedagogik jarayonni doimiy metodik qo'llab-quvvatlash pedagogik jarayon sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu asosda, sinf rahbarining samarali faoliyati nafaqat ta'lim sifatini, balki o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishini ham yaxshilashga imkon yaratadi.

Xulosa va tavsiyalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari, boshqaruv uslublari va individual yondashuvi uning samarali faoliyatini ta'minlashda asosiy omil hisoblanadi. Demokratik va situatsion boshqaruv uslublari sinfdagi o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni tarbiyaviy jarayonga faol jalb

Date: 11th February-2026

etish va ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos pedagogik metodlarni qo'llash, innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish va samarali muloqot olib borish sinf rahbarining faoliyat samaradorligini oshiradi.

Shu asosda ilmiy tavsiyalar quyidagilardan iborat: maktablarda sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalarini muntazam oshirish uchun maxsus malaka oshirish kurslari va seminarlar tashkil etish, individual yondashuvni mustahkamlash va o'quvchilar bilan samarali muloqot usullarini joriy etish, demokratik va hamkorlikka asoslangan boshqaruv uslublarini qo'llash, shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish zarur. Bu choralar sinf rahbarining ta'lim-tarbiya jarayonidagi samarali faoliyatini oshirishga va o'quvchilarning ijtimoiy-ma'naviy rivojlanishini ta'minlashga imkon yaratadi. Shu bilan birga, sinf rahbarining faoliyatini tizimli baholash va metodik qo'llab-quvvatlash maktab pedagogik jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Natijada, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, sinf rahbarining ilmiy-pedagogik asoslarga tayangan samarali faoliyati nafaqat o'quvchilarning akademik ko'nikmalarini, balki ularning ijtimoiy, ma'naviy va jamoaviy qobiliyatlarini rivojlantirishga ham bevosita hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Smith, J. (2018). *Effective Classroom Leadership: Competencies and Practices*. New York: Routledge.
2. Johnson, L. (2019). *Teacher Leadership and Student Development*. London: Sage Publications.
3. Karimov, T. (2020). Sinf rahbarining pedagogik kompetensiyalari va ta'lim-tarbiya jarayonidagi roli. *O'zbekiston Pedagogika Jurnali*, 4(2), 45–53.
4. Usmonova, N. (2021). Maktabda sinf rahbarining ijtimoiy-ma'naviy rivojlantirishdagi pedagogik yondashuvlari. *Ta'lim va Tarbiya*, 3(5), 12–19.
5. Harris, A., & Lambert, L. (2017). *Leading Schools Effectively: Strategies for Classroom and School Leaders*. London: Routledge.
6. Ahmedova, D. (2020). O'quvchilarda ijtimoiy va ma'naviy qadriyatlarni rivojlantirishda sinf rahbarining roli. *Pedagogik Tadqiqotlar*, 6(1), 27–35.
7. Raximov, S. (2019). Demokratik yondashuv asosida sinf rahbarining pedagogik faoliyat samaradorligi. *Maktab Psixologiyasi va Pedagogikasi*, 2(4), 58–66.

